

Waldemar Sidor

Informacja o działalności Wojewódzkiej Delegatury w Gorzowie Wlkp. Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Zielonej Górze za rok 1998

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 2/6, 195-200

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 6/2

Waldemar Sidor
Gorzów Wlkp.

**Informacja o działalności Wojewódzkiej Delegatury
w Gorzowie Wlkp. Okręgowej Komisji Badania
Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
w Zielonej Górze za rok 1998**

W kolejnym roku działalności Delegatury w Gorzowie Wlkp. wykonano czynności określone w Ustawie o Głównej Komisji z dn. 4 kwietnia 1991 r. Ustawa ta była w ostatnim okresie krytykowana przez środowiska polityczne i prawnicze. Przez cały prawie rok trwały prace legislacyjne Nadzwyczajnej Komisji Sejmowej w celu opracowania i uchwalenia nowej ustawy. Ustawa taka została uchwalona przez Sejm RP 18 grudnia 1998 r. po odrzuceniu weta Prezydenta RP. Powołuje ona Instytut Pamięci Narodowej, który będzie gromadził i udostępniał archiwa dokumentujące zbrodnie komunistyczne i nazistowskie oraz zapoznawał pokrzywdzonych z teczkami służb specjalnych PRL. Prezydent wetował ustawę, uważając, że do teczek powinni mieć wgląd wszyscy, a nie tylko pokrzywdzeni.

W Instytucie Pamięci Narodowej powstaje ponadto Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów i Biuro Edukacji Publicznej. Prokuratorzy pracujący w Głównej Komisji otrzymali uprawnienia do prowadzenia całości śledztw w sprawach tych przestępstw. Dotychczas było tak, że po zakończeniu pierwszej fazy śledztwa ad rem prokurator z Komisji przekazywał śledztwo do dalszego prowadzenia właściwemu prokuratorowi powszechnemu. Po wejściu w życie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej w styczniu 1999 roku prokuratorzy pracujący w Komisji będą wydawali postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ogłaszali je, przesłuchiwali podejrzanych, sporządzali akty oskarżenia, kie-

rowali je do sądu i występowali w procesie aż do uprawomocnienia się wyroku. Jest to unormowanie słuszne, które doprowadzi do przyspieszenia śledztw i skróci oczekiwanie na decyzję merytoryczną. Sposób organizacji Instytutu Pamięci Narodowej i jego strukturę organizacyjną w terenie ma określić statut. Wówczas okaże się, czy Delegatura w Gorzowie zostanie utrzymana.

Tak więc rok 1998 był ostatnim rokiem działania Głównej Komisji w takim kształcie, a Komisja została postawiona w stan likwidacji.

Stan kadrowy Delegatury nie zmienił się. Prowadzona przez jednego prokuratora działalność skupiła się na czynnościach śledczych, działaniach popularyzatorskich i pracach archiwalnych. Działalność śledcza koncentrowała się na kontynuacji wszczętych w poprzednim okresie śledztw — w kierunku ich merytorycznego zakończenia; zbieraniu dowodów przestępczej działalności UB — w celu wszczęcia śledztw o nowe nieznanne przestępstwa; poszukiwaniu i zbieraniu dalszych dowodów zbrodni hitlerowskich na terenie woj. gorzowskiego; analizie akt sądów wojskowych orzekających kary śmierci względem b. żołnierzy AK i członków organizacji niepodległościowych — w celu zebrania dowodów winy, wskazujących na popełnienie zbrodni sądowych, tzw. „mordów sądowych”. W tym ostatnim przypadku trzeba wyselekcjonować akta spraw, w których o zbrodni sądowej będą świadczyły takie okoliczności, jak: czy wyrok śmierci wydany przez sędziego wojskowego w ramach jego uprawnień miał na celu pozbawienie życia oskarżonego, którego uważał za przeciwnika politycznego; kara nieproporcjonalna do winy; poważne naruszenie przez sąd prawa materialnego i procedury karnej (prawo do obrony, tolerowanie stosowania przez funkcjonariuszy UB wymuszania zeznań i przyznania się do winy, przypadki skazywania nieletnich).

Jak ustalono w wyniku prac archiwalnych i kwerend w aktach sądów wojskowych, na terenie b. województwa gorzowskiego i zielonogórskiego orzeczono około 55 wyroków śmierci (nie są to pełne dane) w latach 1945-1956 w sprawach o charakterze politycznym. W wytypowanych sprawach będą wszczęte śledztwa. W pierwszej kolejności ma to dotyczyć spraw, w których żyją sędziowie, co trzeba ustalić. Ma to dotyczyć również prokuratorów i ławników (przeważnie wojskowych lub funkcjonariuszy MO), którzy orzekając wyrok śmierci, przegłosowali sędziego.

Omówienia zadań na 1998 rok dokonano podczas posiedzenia Wojewódzkiej Delegatury w Gorzowie Wlkp. w dniu 2 lutego 1998 r. Spotkaniu przewodniczył Prezes Sądu Wojewódzkiego Marek Rafalski – przewodniczący Wojewódzkiej Delegatury, wzięło udział 22 osoby;

członkowie Komisji i zaproszeni goście m. innymi senator RP Zdzisław Jarmużek, przewodniczący Okręgowej Komisji prof. dr Joachim Beny-skiewicz i dyrektor Okręgowej Komisji w Zielonej Górze prokurator Stanisław Sawicki.

Delegatura, jak ocenili zebrani, podjęła oczekiwane działania śledcze, współpracowała z organizacjami kombatanckimi i podejmowała szeroką działalność popularyzatorską, udzielając szeregu wywiadów i informacji środkom masowego przekazu w Gorzowie Wlkp. Zielonej Górze i Poznaniu.

W 1998 r. przeprowadzono łącznie 12 śledztw, z czego 3 śledztwa o zbrodnie hitlerowskie i 9 śledztw o zbrodnie stalinowskie. 5 śledztw zostało zakończonych.

W sprawie o sygnaturze S-5/96/UB przeprowadzono śledztwo o stosowanie przez funkcjonariuszy PUBP w Gorzowie Wlkp. brutalnych metod śledczych i doprowadzenie do skazania na długoletnie kary więzienia członków organizacji nielegalnej „**Unia Młodzieży Demokratycznej**” działającej w Gorzowie Wlkp. w latach 1949-1950 r. Twórcą organizacji był Jerzy Masło, a aktywnymi członkami Jerzy Flizikowski, Tadeusz Nawrocki, Henryka Wojtkowiak, Wiktor Popielski. Wszyscy zostali po brutalnym śledztwie skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Zielonej Górze wyrokiem z dnia 31 marca 1951 r. na długoletnie kary więzienia za przynależność do nielegalnej organizacji mającej na celu obalenie przemocą ustroju ówczesnej Polski i nielegalne posiadanie broni. W toku badania sprawy ustalono nazwiska funkcjonariuszy UB prowadzących przesłuchania; są to: Alfons K., Zygmunt B. i Tadeusza P. Osobom tym należało przedstawić zarzuty bezpodstawnego aresztowania szeregu osób, zadawania bólu fizycznego i dolegliwych cierpień moralnych tworzenia fałszywych dowodów. Śledztwo przekazano do Prokuratury Wojewódzkiej w Gorzowie Wlkp. w celu przedstawienia jednej osobie zarzutów i umorzenia postępowania wobec dwóch osób, które już nie żyją.

Przeprowadzono śledztwo w sprawie przestępczej działalności byłych funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gorzowie i Wojewódzkiego UB w Zielonej Górze, stosujących brutalne metody śledcze wobec aresztowanych członków organizacji „**Batalion Śmigły**” działającej w Gorzowie Wlkp. w latach 1949-1950 (sygnatura S-5/97/UB). Ustalono czterech byłych funkcjonariuszy UB, którzy stosowali brutalne metody śledcze i doprowadzili do skazania członków nielegalnej organizacji na długoletnie kary więzienia. Śledztwo zakończono skierowaniem do Prokuratury Wojewódzkiej w Gorzo-

wie Wlkp. wniosku o umorzenie postępowania wobec śmierci czterech byłych funkcjonariuszy UB.

Prowadzono śledztwo w sprawie aresztowania w lipcu 1952 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Strzelcach Krajeńskich **Kazimierza Worganowskiego** i jego zaginięcia po ucieczce z aresztu UB w Strzelcach (sygn. S-6/96/UB). Ustalono, że funkcjonariusze UB na skutek denuncjacji członka ORMÓ znaleźli w owczarni PGR Mierzęcina łufę od karabinu włoskiego starej produkcji i niesprawny karabin francuski bez kolby. Wszystkich siedmiu pracowników PGR, którzy zetknęli się z tą bronią bądź ją widzieli — aresztowano, zarzucając im ukrywanie i nielegalne posiadanie broni oraz próbę stworzenia bandy rabunkowej. Wśród nich był **Kazimierz Worganowski**, który po całonocnym przesłuchaniu w PUBP w Strzelcach Kraj. nie został odprowadzony do aresztu, tylko pozostawiony na korytarzu budynku UB. Wykorzystując to oraz fakt, że dyżurny funkcjonariusz UB zasnął, **K. Worganowski** zbiegł z budynku UB i do dzisiaj ślad po nim zaginął. Mimo poszukiwań i obław prowadzonych przez funkcjonariuszy UB, MO, ORMÓ nie został on zatrzymany. Do końca 1952 roku ukrywał się w okolicach Mierzęcina i był widywany przez niektórych jego mieszkańców, którzy pomagali mu. Później miał wyjechać do Poznania. Z sześciu pozostałych w areszcie osób tylko jedna została oskarżona i skazana, a reszta została z aresztu zwolniona. W śledztwie przesłuchano wielu świadków, w tym kilkunastu byłych funkcjonariuszy UB. Co stało się z **K. Worganowskim** po ucieczce, nie ustalono. Rodzina nie ma do dziś żadnych wiadomości ani nie ma sądowego uznania go za zmarłego. Nie zebrano też żadnych dowodów na to, by został on zamordowany. Śledztwo zakończono skierowaniem do Prokuratury Wojewódzkiej w Gorzowie Wlkp. wniosku o umorzenie postępowania wobec braku dowodów na zaistnienie przestępstwa.

Śledztwo o sygnaturze S-4/98/UB dotyczyło z doniesienia **Jana Frydrycha** o represjach stosowanych względem niego w areszcie w Międzyrzeczu w 1951 roku; ale nie stwierdzono podstaw do wszczęcia sprawy. **J. Frydrych** nie był członkiem organizacji politycznych legalnych bądź nielegalnych i nie prowadził żadnej działalności politycznej, a do więzienia trafił za kradzież. W tej sytuacji skierowano wniosek o odmowę wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Również z braku dowodów popełnienia przestępstwa wnioskowano o odmowę wszczęcia postępowania w sprawie zbiorowej mogiły żołnierzy niemieckich w Gorzowie Wlkp. przy ulicy Sportowej (S-2/

98/NK). W prowadzonym wcześniej — bo w 1997 roku postępowaniu w sprawie istnienia **mogiły zbiorowej** przy ulicy Myśluborskiej ustalono, że mogiła może znajdować się na ulicy Sportowej, gdzie sporadycznie znajdowano kości ludzkie i prawdopodobnie wywożono i grzebano tam zwłoki ze szpitala wojskowego lub obozu jeńców wojennych. Poszukiwano świadków bądź innych dowodów rzeczowych. Przeprowadzono też prace wykopaliskowe w kilkunastu odkrywkach w ziemi na dużej przestrzeni ulicy Sportowej, skarpy i boiska. Nie znaleziono jednak zbiorowej mogiły, szczątków ludzkich lub innych dowodów grzebania zwłok. Gdy zostaną ustalone nowe istotne dowody, czynności w tej sprawie będą podjęte.

Kontynuowano śledztwa m. innymi w sprawach:

- zbrodniczej działalności PUBP w Gorzowie Wlkp. likwidującej poakowską organizację „**Komórka Likwidacyjna**”, w wyniku czego Romuald Bakłażec, Michał Górski, Jan Sapkowski, Ryszard Kononowicz i inni zostali skazani na długoletnie kary więzienia;
- w sprawie śmierci **Jana Siemaka** na Posterunku MO w Lubniewicach 29 lipca 1953 r.;
- w sprawie związanej ze śmiałą i udaną ucieczką z aresztu UB w Gorzowie we wrześniu 1949 r. i ukrywaniem się do 1954 roku **Jana Stukonisa**, żołnierza AK z Wileńszczyzny i członka organizacji niepodległościowej;
- sprawie represji funkcjonariuszy PUBP ze Skwierzyny i WUBP z Zielonej Góry względem członków organizacji nielegalnej „**Młoda Polska**” w Przytocznej.

W odniesieniu do zbrodni hitlerowskich wymienić należy prowadzone śledztwa w sprawach: zbrodni na mieszkańcach miasta i powiatu Międzychód od września 1939 roku; w sprawie hitlerowskiego karnego obozu pracy przymusowej w Nowinach Wielkich koło Gorzowa Wlkp. istniejącego od 1944 r. do lutego 1945 r.; ogólnopolskie śledztwo w sprawie zmuszania ludności cywilnej do wykonania prac przy budowie okopów i fortyfikacji na rzecz okupanta hitlerowskiego w okresie II wojny światowej od 1943 do 1945 roku; śledztwo to wymaga przesłuchania kilkuset świadków. Sprawy te będą merytorycznie zakończone w późniejszym czasie.

Oprócz działalności śledczej Delegatura w Gorzowie Wlkp. uczestniczyła w opracowaniu przez Okręgową Komisję w Zielonej Górze kalendarium zbrodni popełnionych na terenie środkowego Nadodrza w latach 1939-1956 r. Gromadzono też po kwerendzie w archi-

wach, informacje i dane osobowe dotyczące funkcjonariuszy urzędów bezpieczeństwa do wykorzystania w banku danych zorganizowanym w Głównej Komisji w Warszawie.

W maju 1998 roku współorganizowano konferencję w Słotku w związku z 60 rocznicą śmierci laureata Pokojowej Nagrody Nobla Carla von Ossietzkiego.

Ponadto uczestniczono czynnie w wielu sesjach naukowych, popularnonaukowych i spotkaniach związanych z tematyką prac Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

